

CONLUCRAREA NKGB CU NKVD ȘI SMERȘ* ÎN RSS MOLDOVENEASCĂ (1944)

Doctorand **Alexandru MALACENCO**
Universitatea de Stat din Moldova

COOPERATION OF THE NKGB WITH NKVD AND SMERHS IN THE MOLDOVAN SSR (1944)

Summary. The present study is centred on the issue of collaboration between the NKGB of the Moldovan SSR and other Soviet security structures, in the context of Bessarabian territory sovietisation in the chronological frame of reference of the 1944 year. This subjects remains very poorly explored in the Bessarabian historiography. At the same time, in this scientific paper, within the frame of the historical context of the reference period, the author aims to study the specifics, goal, and the need of collaboration among Soviet security services, based on unpublished documentary sources identified in the Archives of the Security and Intelligence Service of the Republic of Moldova, published documents, as well as other historiographical sources. The author's goal is to elucidate the responsible institutions that orchestrated from the shadow the policy of (re)Sovietising Bessarabia.

Keywords: the NKGB of the Moldovan SSR, NKVD, SMERSH, cooperation, Bessarabia, territorial „cleansing”, spies, partisans, diversionists, anti-Soviet elements.

Rezumat. Studiul de față se centrează pe problema conlucrării dintre NKGB din RSS Moldovenească cu celelalte structuri sovietice de securitate în contextul sovietizării teritoriului Basarabiei, în limita cronologică a anului 1944, un subiect practic necercetat în istoriografia din spațiul basarabean. Totodată, în acest demers științific autorul își propune să examineze, în contextul istoric al perioadei de referință, scopul, specificul și necesitatea colaborării între organele sovietice de securitate, bazându-se pe surse documentare inedite din arhiva Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova, documente editate, precum și alte surse istoriografice, în vederea stabilirii instituțiilor responsabile care au fundamentat din umbră politica de (re)sovietizare a Basarabiei.

Cuvinte-cheie: NKGB RSS Moldovenească, NKVD, SMERȘ, conlucrare, Basarabia, „purificarea” teritoriului, ABWEHR, spioni, partizani, agentură, diversioniști, elemente antisovietice.

PRELIMINARII

Pentru a înțelege pe deplin cât de profund și minuțios au lucrat structurile sovietice de „poliție secretă” pentru modelarea destinului țărilor Europei de Est și, implicit, al Republicii Moldova, va fi necesar să se mai scurgă ceva timp. Or, „O problemă a țărilor care au avut de înfruntat regimuri represive în secolul XX este cea privitoare la modul în care au înțeles (și *au ales*) să se raporteze la un trecut dificil” [2, p. 298].

Transformarea dramatică a serviciilor speciale în structuri represive instituționalizate a devenit o trăsătură inerentă a regimurilor totalitare în secolul al XX-lea. Indubitabil, Uniunea Sovietică nu a constituit o excep-

ție, ba din contra, a fost un „etalon” în acest sens și pentru alte țări care se aflau în sfera sa de influență.

Schimbările teritoriale arbitrare din estul Europei de la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, impuse de Uniunea Sovietică, nu au ocolit nici Basarabia, care a fost „încorporată” pentru a doua oară în componența URSS, începând cu martie 1944. Moscova era conștientă de faptul că sovietizarea teritoriilor ocupate, inclusiv a spațiului basarabean, era imposibil de realizat fără a utiliza un complex întreg de instrumente politice, social-economice și de măsuri speciale care să faciliteze „încorporarea” noilor teritorii în sistemul de orânduire sovietică.

Atunci când ne referim la măsuri speciale, se are în vedere activitatea serviciilor de securitate care erau cantonate în teritoriile ocupate de către Armata Roșie, unde acestea întrebunțau diverse manopere și metode specifice pentru „purificarea” zonelor respective de elemente ostile puterii sovietice. Unul dintre obiectivele prioritare ale serviciilor speciale sovietice era formarea bazei sociale ce constituia o necesitate pentru instituționalizarea regimului în țările anexate, precum și crearea premiselor favorabile legitimizării procesului de sovietizare.

* În studiu se face referire doar la Direcția Generală de contrainformații SMERȘ (de la *Smerti spionam – Moarte spionilor*) a Comisariatului Poporului pentru Apărare al URSS, a nu se confunda cu Direcția de contrainformații SMERȘ a Comisariatului Poporului pentru Forțele Militare Maritime sau cu Secția de contrainformații SMERȘ a NKVD, aceasta din urmă având în atribuțiile sale „verificarea și monitorizarea discretă – prin agentură – a efectivului subdiviziunilor NKVD, în vederea identificării funcționarilor cu trecut compromis [...], prevenirea infiltrării în organele NKVD a agenților spionajelor inamice” [1, p. 179, 181].

Istoriografie. În istoriografia autohtonă, rolul NKGB-ului (Comisariatul Poporului al Securității de Stat) și necesitatea conlucrării acestuia cu alte structuri de securitate ale URSS în procesul (re)sovietizării Basarabiei este practic neglijat de cercetători. De-a lungul timpului, acestui subiect complex practic nu i-au fost dedicate studii științifice sau sinteze ample [3]. În lucrările care abordează tematica sovietizării se face referință preponderent la rolul NKVD-ului (Comisariatul Poporului Afacerilor Interne) ca instrument de represiune în Basarabia [1, 4], mai puțin al SMERȘ-ului [1] și practic lipsesc studii despre rolul și activitatea NKGB-ului [5, p. 103-110] în RSS Moldovenească în spațiul istoriografic basarabeian.

Grosso modo, istoricii [4; 6-14] din Republica Moldova s-au axat mai mult pe componenta represivă a politicii de sovietizare a spațiului basarabeian însă au lăsat într-un con de umbră studierea și examinarea procesului (re)sovietizării Basarabiei din optica „poliției secrete” sovietice – NKGB, începând cu anul 1944.

Pornind de la această realitate din câmpul istoriografic actual, în lucrarea dată, în pofida absenței unor studii științifice în care să fie examinată problema conlucrării NKGB-ului cu celelalte structuri sovietice de securitate în contextul (re)sovietizării Basarabiei, cercetările au fost concentrate pe câteva aspecte: specificul, scopul și necesitatea colaborării dintre organele sovietice de securitate în Basarabia în contextul istoric al anului 1944, comparația modelului de conlucrare a structurilor sovietice de securitate la etapa ocupării Basarabiei cu modul de operare pe alte teritorii anexate de către Armata Roșie, în contextul sfârșitului celui de-al Doilea Război Mondial. Prin urmare, abordarea aspectelor referitoare la colaborarea structurilor sovietice de securitate în RSS Moldovenească în anul 1944 ne va permite să dezvăluim mecanismele și instituțiile responsabile care au fundamentat din umbră politica de (re)sovietizare a Basarabiei.

Cercetarea se bazează pe materiale documentare inedite care provin din arhiva Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova [15] (ASIS RM), surse documentare editate [16, 17, 18] și surse istoriografice.

SERVICIILE SECRETE SOVIETICE ȘI ATRIBUȚIILE FUNCȚIONALE

La începutul primăverii anului 1944, atunci când trupele Armatei Roșii au reușit să forțeze linia frontului peste Nistru și să ocupe inițial Nordul Basarabiei²,

² În 1944 RSS Moldovenească a fost ocupată de armata sovietică în două etape. Raioanele din stânga Nistrului și cea mai mare parte a județelor Soroca și Bălți au fost ocupate

în Uniunea Sovietică activau cinci servicii speciale³ de bază. „Direcția Generală de contrainformații SMERȘ îndeplinea funcția de contrainformații⁴ în sectorul militar și se subordona Comisariatului Poporului pentru Apărare. Atribuții similare în rândurile forțelor militare maritime le îndeplinea Direcția de contrainformații SMERȘ a Comisariatului Poporului pentru Forțele Militare Maritime. Funcțiile de poliție secretă pe interiorul Uniunii Sovietice erau repartizate către Comisariatul Poporului pentru Securitatea Statului (NKGB), în același comisariat era inclusă și structura de informații externe (spionajul sovietic). Și în sfârșit, trupele interne, trupele pentru protecția spatelui Armatei Roșii, a penitenciarelor, lagărelor și miliția, care erau dirijate de către Comisariatul Poporului pentru Afaceri Interne (NKVD) în frunte cu Lavrenti Beria” [19, p. 69].

În plan extern, Directoratul principal de Informații al Statului Major al Armatei Roșii (GRU), constituia unul dintre cele mai importante servicii de spionaj (militar) al Uniunii Sovietice.

primăvara, iar restul teritoriului în a doua jumătate a lunii august, ca rezultat al operației Iași-Chișinău, [6, p. 41].

³ Deși istoricul rus, Nikita V. Petrov, specializat în istoria serviciilor de securitate ale Uniunii Sovietice, în teza sa de doctor „Stalin i organy NKVD-MGB v sov’etizatsii stran Tsentral’noy i Vostochnoy Evropy. 1945–1953 gg.” menționează că „la etapa invadării Armatei Roșii pe teritoriul Germaniei, în URSS activau patru servicii speciale independente” [19, p. 69], urmare a cercetării altor lucrări [20, 21, 22], s-a constatat că, de facto, în cadrul Uniunii Sovietice (1942–1945) activau și operau pe fronturile invizibile cinci servicii speciale de bază, iar istoricul rus a omis Direcția Principală de Informații al Statului Major al Armatei Roșii – legendarul serviciu secret al spionajului militar sovietic, cunoscut sub acronimul GRU. Totodată, GRU a fost organizat în direcție principală de informații la „16 februarie 1942 prin ordinul emis de către Comisariatul Poporului pentru Apărare al URSS” [20, p. 245]. Mai mult decât atât, chiar și Statul Major al forțelor militare maritime ale URSS avea o proprie structură de informații care desfășura activități informative „nu doar în interesul forțelor navale sovietice, dar într-o mare măsură și în interesul trupelor Armatei Roșii” [20, p. 258]. Dacă serviciile de informații (GRU, Direcția I a NKGB, Structura de informații a Forțelor militare maritime ale URSS) constituiau ochii și urechile statului sovietic în afara teritoriului său, atunci serviciile de securitate – NKGB, SMERȘ și NKVD (având și atribuția de organe de contrainformații) reprezentau „câinii de pază” ai regimului sovietic în interiorul URSS-ului.

⁴ Contrainformații (în literatura de specialitate este întâlnit și ca *Counterintelligence*) – se referă la acțiunile întreprinse de serviciile de informații ale unui stat pentru a preveni operațiunile de culegere a informațiilor de către servicii de informații străine [23, p. 409].

Una dintre sarcinile comune ale Direcției Generale de contrainformații SMERȘ a Comisariatului Poporului pentru Apărare și a trupelor NKVD „era de a proteja spatele Armatei Roșii. În esență, atribuțiile acestor structuri se diferențiau. Dacă SMERȘ-ul opera doar în unitățile Armatei Roșii și trebuia să asigure securitatea trupelor militare și să lupte împotriva trădătorilor, și, de asemenea, cu agentura adversarului, atunci sarcina trupelor NKVD-ului care urmau forțele militare în vederea protecției spatelui Armatei Roșii, era de a efectua raiduri și de a aresta toate elementele ostile și suspecte. Anume subunitățile NKVD erau responsabile de asigurarea ordinii și menținerea puterii sovietice de ocupație în noile teritorii. Desigur, ambele structuri își ofereau suport reciproc în activitate” [19, p. 69], mai mult decât atât, sursele documentare de arhivă [15, 16, 17, 18] atestă că, de fapt, toate cele trei servicii speciale sovietice, NKGB, NKVD și SMERȘ, aveau o conlucrare strânsă.

CONLUCRAREA NKGB CU NKVD ȘI SMERȘ ÎN RSS MOLDOVENEASCĂ

În contextul confruntărilor militare în cadrul celui de-al Doilea Război Mondial, după ce trupele sovietice au trecut râul Nistru în luna martie 1944, împreună cu Armata Roșie în Nordul Basarabiei s-au instalat și organele sovietice represive: NKGB, NKVD și SMERȘ⁵, care constituiau „sabia și scutul” Partidului. Implicit, prezența *in corpore* a organelor sovietice de securitate pe teritoriul basarabean, parțial acaparat de Armata Roșie, reflectă aspirațiile strategice ale URSS privind (re)sovietizarea Basarabiei și transformarea acesteia în republică unională. „Dacă ar fi fost doar venirea Armatei Roșii, atunci era necesar și suficient doar să fie însoțită de structurile de contrainformații militare și atât, pentru că aceste organe erau o componentă inerentă a forțelor armate sovietice.” [19, p. 69-70].

Aserțiunile expuse sunt confirmate de documentele inedite identificate în dosarul cu „Directivele NKGB al RSSM pentru anul 1944, 128 pagini” („DELO s Direktivami NKGB MSSR za 1944 god”, na 128 listakh), [15, p. 7; 16; 13 pct. 5; 14, 42, 65, 71, 73 pct. 4; 82, 83, 110, 115, 120, 125], din arhiva Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova, care, în ansamblu, se referă la primele directive ale conducerii NKGB al RSSM, precum și la conlucrarea cu celelalte structuri de securitate, NKDV și SMERȘ, pe teritoriul basarabean, începând cu primăvara anului 1944.

⁵ Se are în vedere Direcția Generală de Contrainformații SMERȘ (contrainformațiile militare) a Comisariatul Poporului pentru Apărare al URSS.

În spațiul basarabean, după o a doua ocupare de către Armata Roșie în primăvara anului 1944, puterea sovietică utiliza organele represive (NKGB, NKVD și SMERȘ) atât separat, pentru realizarea sarcinilor specifice, cât și împreună, pentru realizarea obiectivelor comune. Ca urmare a evoluțiilor pe Frontul de Răsărit al celui de-al Doilea Război Mondial, în activitatea de „purificare” a teritoriului basarabean pentru perioada primăvara – vara 1944, structurile sovietice se preocupau prioritar de identificarea și demascarea *agenturii inamice, spionilor, trupelor adversare de partizani, diversioniștilor, „teroriștilor”*⁶, care subminau autoritățile sovietice ce se instalau în Basarabia.

După cum atestă documentul datat cu 16 august 1944, „practica de lucru demonstrează că spionajul german și român utilizează pe larg desantarea agenției cu parașute din avioane, în spatele Armatei Roșii. De regulă, această categorie de agentură a fost recrutată din rândurile prizonierilor Armatei Roșii, a urmat școli speciale și era desantată cu sarcini de spionare, diversioniste, de rebeliune și acte teroriste. Important de menționat că agentura pregătită în asemenea mod era dotată cu diverse acte în numele unităților militare ale Armatei Roșii și se deplasa sub pretextul unei călătorii pentru recoltarea produselor agricole, sub pretextul suplínirii rândurilor (armatei), după însănătoșire și externare din spitale sau sub pretextul că erau lăsați în urmă. În condițiile Moldovei, spionajul român și german are o bază solidă pentru achiziționarea și pregătirea agenților de acest tip și camuflarea lor în spatele Armatei Roșii. Se au în vedere cei care au fugit cu românii în momentul retragerii, mobilizați în armata română, rudele cărora locuiesc pe teritoriul eliberat al RSSM, agentura siguranței și jandarmeriei lăsată în spate, diverse tipuri de grupări antisovietice etc. Indubitabil, aceste circumstanțe sunt utilizate de către adversar și parașutiștii cu sarcini speciale dotați cu radio-transmițătoare portative, care sunt desantați pe teritoriul eliberat al RSSM. Confirmarea acestui fapt este identificarea unei parașute la marginea satului Poiana, raionul Rezina, județul Orhei, indicii despre domicilierea clandestină în câteva localități a foștilor lucrători oficiali ai jandarmeriei etc.” [15, p. 72]. Măsurile ce urmau a fi întreprinse de către structurile teritoriale la indicația conducerii NKGB RSS Moldovenească vizau „punerea la evidență și acoperirea cu

⁶ „Teroriști” erau denumite grupurile ce efectuau atacuri armate asupra autorităților sovietice care se instalau în Basarabia, conform datelor depistate în dosarul cu directivele NKGB RSS Moldovenească pentru anul 1944 din arhiva SIS [15, p.12], *de facto*, aceste grupuri reprezentau „forme de manifestare a rezistenței armate antisovietice în Basarabia” [10, p.12]

agentură a tuturor persoanelor a căror rude, dintr-un motiv sau altul, se aflau în România” [15, p. 73]. De asemenea, în activitatea de căutare a agenților parașutiști desantați pe teritoriul republicii, foștilor lucrători ai jandarmeriei și agenturii siguranței, NKGB conlucrea cu subdiviziunile NKVD RSS Moldovenească.

Complementar, un subiect central asupra căruia structurile sovietice își coagulau eforturile era combaterea elementelor ostile regimului sovietic pe teritoriul basarabean: *funcționari care au făcut parte din administrația românească în Basarabia, foști membri ai formațiunilor politice românești, persoane care au activat sau au avut tangențe cu jandarmeria română, foști militari în armata română, țărani chiaburi, clerici și sectanți etc.*

Din directiva semnată olograf pe 26 mai 1944, nr. 03/17, de către șeful NKGB al RSS Moldovenesc, Iosif Mordoveț, precum și de către comisarul NKVD al RSS Moldovenesc, Mihail Markeev, constatăm că atât NKGB-ul, cât și NKVD-ul erau antrenate în procesul de identificare și contracarare a subiecților și acțiunilor orientate antisovietic. Totodată, din directiva cercetată desprindem aspecte elocvente ce țin de conlucrarea dintre NKGB și NKVD ale RSSM. Prin urmare, „organele NKVD, în comun cu organele NKGB, realizau arestarea: complicilor și protejaților ocupanților româno-germani; trădătorilor de patrie, polițiștilor, agenților structurilor de informații româno-germane, polițiști sau persoane care au participat la expediții împotriva partizanilor și patrioților sovietici, sau care s-au implicat activ în îndeplinirea sarcinilor din partea ocupanților; foști militari care au trecut de partea inamicului sau care s-au predat și după care s-au angajat în poliție sau alte organe represive create de ocupanții româno-germani; prefecți sau alți funcționari de nivel înalt ai aparatului administrativ creat de puterea româno-germană, precum și colaboratorii deschiși și sub acoperire ai organelor de spionaj ale inamicului; din rândul primarilor rurali, starosti, erau supuși arestului cei în privința cărora erau identificate elemente de complicitate cu ocupanții: conexiune cu structurile represive sau de informații ale inamicului, predarea patrioților sovietici către ocupanți, impunerea populației la rechiziții, etc.; persoane apte de luptă, care au conlucrat cu trupele germane [...]” [15, p. 14, verso].

Spre finalul documentului, se evidențiază necesitatea colaborării strânse dintre NKGB și NKVD ale RSSM și acordării suportului reciproc în procesul de investigare și contracarare a elementelor antisovietice [15, 14, verso].

În aceeași sursă documentară, se atestă o conlucrare dintre NKGB al RSSM, NKVD și SMERȘ pe teritoriul RSS Moldovenești în vederea identificării

agenților și trupelor de partizani desantați în zona liniei de front și în spatele acestora de către structurile informative germane (ABWEHR⁷) și române [15, p. 24, 42, 65, 71, 82].

În baza documentelor cercetate, evidențiem următoarele arii de conlucrare dintre structurile represive din RSSM:

▪ „În temeiul directivei NKGB al URSS nr. 19 din 14.06.1943, parașutiștii arestați sau care s-au predat voluntar, după ce au fost supuși unui interogatoriu primar, trebuie să fie transmiși celei mai apropiate secții de contrainformații a SMERȘ-ului, iar în adresa NKGB al RSSM trebuie să fie remis un raport amănunțit cu informații despre agenții parașutiști reținuți” [15, p. 24]. Din sursa documentară reiese că NKGB al URSS, prin acte normative interne, reglementa raporturile de conlucrare a structurilor sale la nivelul republicilor unionale cu alte servicii de securitate sovietice, în cazul dat – cu SMERȘ-ul.

▪ „Conform datelor NKGB al URSS, în perioada 23–24 mai 1944, de către spionajul german, pe teritoriul RSS Moldovenești sau în unele regiuni RSS Ucrainene a fost desantat din avion un agent-radist⁸” [15, p. 42]. În contextul informației recepționate, NKGB al RSSM și implicit Secția 2 (contraspionaj⁹), antrenează NKVD-ul și SMERȘ-ul în acțiunile de căutare a radistului german, solicitând implicarea celei mai experimentate și mai calificate agenturi în proces și comunicarea măsurilor întreprinse și rezultatelor obținute în adresa NKGB al RSSM.

▪ „Conform informațiilor NKGB al URSS, organele spionajului român creează, preponderent în raioanele de pe linia frontului, trupe de partizani formate din etnici români și ucraineni care au fugit în Româ-

⁷ ABWEHR (din germ. *„ripostă sau apărare*) – serviciul militar de informații și contrainformații al Germaniei, care a activat între anii 1919-1944. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, subdiviziunile lui Abwehrgruppe și Abwehrkommando au acționat informativ și contrainformativ în teritoriile Basarabiei, Bucovinei și Transnistriei, colaborând și cu serviciile speciale românești la menținerea ordinii publice în aceste provincii și prevenirea actelor teroriste și de sabotaj din partea agenților sovietici, asigurând cu informații comandamentele militare germane și române pe buna desfășurare a operațiunilor militare împotriva inamicului sovietic [24, p. 11].

⁸ radist – persoană specializată în transmiterea și recepția informației prin frecvențele radio.

⁹ Contraspionaj – componentă specializată a activității contrainformative, care presupune identificarea planurilor și obiectivelor spionajului și asigurarea prevenirii, contracarării și neutralizării acțiunilor acestuia [23, p. 409]. În literatura de specialitate pot fi găsite și alte interpretări ale acestei noțiuni.

nia din Bucovina” [15, p. 65]. În vederea identificării trupelor de partizani menționate, NKGB al RSSM solicită implicarea NKVD-ului. Documentul datează din 10 august 1944.

▪ „Conform datelor Direcției Generale de contrainformații SMERȘ a Comisariatului Poporului pentru Apărare, spionajul român pregătește un șir de agenți pentru a fi desantați peste linia frontului” [1, p. 71]. Informația dată a fost transmisă în adresa șefilor structurilor teritoriale ale NKGB al RSS Moldovenești, cu solicitarea de a întreprinde măsuri în vederea identificării agenților respectivi și, în caz de arestare, de a comunica despre acest fapt Secția 2 a NKGB al RSSM. Documentul datează din luna august 1944, fără a fi indicată în mod expres data.

▪ „Conform informațiilor Direcției Generale de contrainformații SMERȘ a Comisariatului Poporului pentru Apărare, în iulie 1944, inamicul a desantat și pregătește pentru desantare în spatele nostru agenți care au fost instruiți în cadrul organului de spionaj „ABWERGRUPA 101¹⁰” [15, p. 82].

De asemenea, în documentul de referință sunt indicate numele și datele de recunoaștere a agenților spionajului german:

1. „SALIMOV, pseudonimul „ALIKBEKOV”, anul nașterii 1922, origine etnică – azer, a fost rănit în brațul drept mai sus de cot, pe unul din brațe are tatuajul cu inscripția „ABAEK”, îmbrăcat în uniforma militară de vară a Armatei Roșii, bonetă, cizme militare, deține epoleți de sergent, dotat cu un carnet militar fictiv al Armatei Roșii de la a 240-a divizie de infanterie și certificat de rănit. Desantat pe 08 iulie 1944 în zona Județului Săveni.

Indicii: înălțimea mai scund de mediu, constituția corporală viguroasă, păr negru [...].

2. VISOȚCHII Nicolai, pseudonimul „ELIANENKO”, anul nașterii 1905, originar din regiunea Kursk, în Armata Roșie a slujit în al 55-a batalion de pedeapsă, a fost prizonier la germani în aprilie 1944, recrutat în iulie anul curent, în lagărul de prizonieri de război din orașul Reni, RSS Ucraineană. A fost desantat în spatele nostru, locul desantării este necunoscut.

¹⁰ ABWEHRGRUPPE 101 a fost înființată în mai 1941. Indicativele: *Puma*, *Merder*, *Alligator*. Până în august 1941, a acționat informativ pe lângă diviziile și corpurile Armatei a 11-a germane care, alături de Armatele a 3-a și a 4-a române, a participat la eliberarea nordului Bucovinei și Basarabiei (sectorul central al Basarabiei). Ulterior, odată cu înaintarea unităților Armatei a 11-a în adâncimea teritoriului Uniunii Sovietice, s-a deplasat în direcția Nikolaev, cu misiunea de a culege informații militare de la populația locală și prizonierii sovietici. O bună parte a agenturii a fost recrutată din rândul legionarilor și al prizonierilor sovietici aflați în România [24, p. 14].

Indicii: înălțime medie, constituția corporală viguroasă, ochi de culoare gri.

3. Numele de familie necunoscut, vârsta 40 de ani, originar din orașul Kazani, etnic tătar, luat în prizonierat în luna mai 1944. Recrutat în lagărul de prizonieri de război din orașul Reni. Desantat în spatele nostru împreună cu VISOȚCHII.

4. ORLOV Alexandr, anul nașterii 1923, originar din orașul Mariupol, ucrainean, în Armata Roșie a slujit în grad de locotenent. Urma să fie desantat peste râul Nistru în partea Frontului III Ucrainean, împreună cu alți doi agenți identitatea cărora nu este cunoscută” [15, p. 82].

În baza informației oferite de SMERȘ, în adresa structurilor teritoriale ale NKGB-ului RSSM a fost remisă solicitarea de a întreprinde măsuri „pentru identificarea agenților menționați, iar în caz de arestare, comunicarea despre acest fapt Secției 2 a NKGB al RSSM. Documentul datează din 26 august 1944” [15, p. 82].

Un alt exemplu de conlucrare dintre NKVD, NKGB și SMERȘ se atestă în contextul organizării mobilizării recruților în Armata Roșie din rândul populației băștinașe a RSS Moldovenești, în perioada 1–15 decembrie 1944. Organele represive sovietice colaborau în vederea neadmiterii în armata sovietică „a persoanelor compromise/care au făcut parte din organizații pro-fasciste și naționaliste”, combaterii fenomenului dezertării, culegerii datelor referitoare la starea de spirit a celor mobilizați, în scopul prevenirii manifestărilor provocatoare cu tentă antisovietică. De asemenea, structurile sovietice de securitate ale RSSM, prin intermediul organelor de partid și Kom-somol, desfășurau o „activitate în masă de profilaxie generală a populației băștinașe privind consecințele negative ale dezertării și măsurile de pedeapsă pentru această infracțiune” [15, p. 114, 115, 120].

Din lucrarea istoricului rus Nikita Petrov, specializat în istoria serviciilor de securitate ale URSS, deducem că puterea sovietică, pentru identificarea și curmarea agenturii și elementelor inamice diversioniste, antrena structurile sale de securitate după același model conceptual de conlucrare și în Germania anului 1945, însă cu anumite particularități distincte. Spre exemplu, pe când Armata Roșie a invadat și a ocupat Germania de est în 1945, „la etapa primară, structura responsabilă pentru politica represivă în teritoriul ocupat era NKVD-ul” [19, p. 70]. Totodată, pe teritoriul german ocupat de sovietici în 1945, „erau constituite „grupe operative” formate din ofițeri ai NKVD, NKGB și SMERȘ, care aveau rolul de poliție secretă în vederea depistării și contracarării spionilor, diversioniștilor, teroriștilor, funcționarilor organelor represive hitleriste, conducătorii organizațiilor fasciste, precum

și altor elemente dușmănoase active” [19, p. 6], a căror activitate era supravegheată și coordonată de Împuternicitul NKVD¹¹.

CONCLUZII

În concluzie, serviciile sovietice de securitate erau „inginerii din umbră” ai regimului sovietic, responsabile de regizarea și supravegherea, la indicațiile Partidului, prin diverse mecanisme, a transformărilor social-economice, politice, etno-culturale, în scopul creării premiselor favorabile pentru sovietizarea Basarabiei.

În același timp, documentele inedite din arhiva SIS reflectă aspecte ce confirmă conlucrarea serviciilor speciale sovietice NKGB, NKVD și SMERȘ pe teritoriul basarabean. Scopul colaborării dintre NKGB, NKVD și SMERȘ în teritoriul RSS Moldovenești în perioada anului 1944, era să coaguleze eforturile și să acorde suport reciproc în vederea identificării și demascării agenturii inamice, a spionilor, destructurării trupelor adversare de partizani și de alte elemente ostile care subminau autoritățile sovietice ce se instalau în Basarabia și constituiau un obstacol în calea sovietizării.

Specificul conlucrării dintre serviciile speciale sovietice pe teritoriul RSS Moldovenești în perioada anului 1944 a fost determinat de factorul de război. Sursele documentare cercetate atestă că, de-a lungul acestui segment temporal, specificul conlucrării dintre NKGB, NKVD și SMERȘ în spațiul basarabean era orientat prioritar pe combaterea

¹¹Unificarea, la prima etapă, a întregii politici represive în Germania în mâinile NKVD-ului și a comisarului Beria, se explică prin statutul înalt al acestuia în conducerea sovietică și prin faptul că Stalin avea încredere în persoana sa. Din 1941, Beria era membru al Comitetului de Stat pentru Apărare (ГОКО, ГКО), Stalin încredințându-i acestuia și instituției pe care o conducea sarcina de restabilire a ordinii în zona de ocupație sovietică a Germaniei. Fără multiplele trupe NKVD misiunea respectivă ar fi fost imposibilă. În acest mod, contrainformațiile militare SMERȘ și grupurile de informații ale NKGB pe teritoriul Germaniei s-au aflat în subordinea Împuternicitului NKVD pentru conducerea Trupelor Sovietice de Ocupație în Germania, I. A. Serov [19, p. 70, 71]. Institutul Împuternicitului NKVD a fost format prin Ordinul NKVD Nr. 0016 din 11 ianuarie 1945. Conform surselor documentare publicate, Împuternicitul NKVD avea responsabilitatea de a supraveghea și coordona activitatea SMERȘ, NKGB și NKVD de „purificare” a teritoriului ocupat de către Armata Roșie de elemente ostile [16, 17, 18]. În esență, acest ordin [...] presupunea desfășurarea epurărilor politice pe teritoriile ocupate de sovietici, în scopul asigurării condițiilor optime pentru instalarea la putere a regimurilor loiale Kremlinului [19, p. 70].

agenților, spionilor și trupelor de partizani desantați de către structurile informative germane și române în spatele frontului (agenți-parașutiști), în paralel cu contracararea factorilor ostili regimului sovietic. Însă în perioada imediat următoare, după august 1944, când întreg teritoriul Basarabiei a fost (re)ocupat de către Armata Roșie iar teatrul operațiunilor militare s-a mutat peste Prut, accentul în conlucrarea dintre serviciile sovietice de securitate se schimbă, eforturile acestora fiind preponderent concentrate pe combaterea elementelor antisovietice în rândul populației locale (așa-ziii chiaburi, foști militari în armata română, foști funcționari în administrația română, clericii, sectanți etc.).

Totodată, deducem că unele aspecte mai importante ce vizau conlucrarea la nivel republican dintre NKGB al RSS Moldovenești și celelalte structuri sovietice de securitate erau reglementate de directivele emise de NKGB al URSS la nivel unional (ex.: „Directiva nr. 19 din 14.06.1943”) [15, p. 24].

La etapa ocupării, atât în Basarabia în primăvara anului 1944, cât și în Germania în mai 1945, puterea sovietică aplica același model conceptual de conlucrare între structurile sale de securitate pentru identificarea și eradicarea agenturii inamice și a elementelor ostile, însă cu anumite particularități distincte. În Germania, în perioada imediat următoare după ocuparea teritoriului de către Armata Roșie în 1945, toată politica de represiune a fost aplicată sub egida NKVD-ului sovietic, celelalte servicii de securitate sovietice (NKGB și SMERȘ) practic aflându-se în subordinea Împuternicitului NKVD. Având în vedere că institutul Împuternicitului NKVD pentru RSS Moldovenească¹² a fost instituit abia în martie 1945, pentru Basarabia anului 1944 nu erau specifice aspecte similare referitoare la organizarea și aplicarea politicilor de represiune sub patronajul unei structuri sovietice de securitate care să ocupe un rol central, deși conlucrarea dintre acestea era evidentă. Complementar, acest subiect ar putea fi aprofundat prin cercetare în baza surselor documentare care eventual ar putea fi găsite în arhivele din Federația Rusă și în arhivele din Ucraina.

¹² Instituirea Împuternicitului NKVD – NKGB – MVD-MGB pentru RSS Moldovenească a avut loc la 26 martie 1945, în această funcție fiind desemnat N. A. Golubev, până în 14 mai 1947. Spre exemplu în RSS Lituaniană, instituția Împuternicitului NKVD – NKGB a fost aprobată pe 14 decembrie 1944, fiind desemnat I. M. Tkacenko până pe 21 aprilie 1947, iar pentru RSS Letonia, instituția Împuternicitului NKVD – NKGB a fost desemnat A. N. Babkin, din 10 martie 1945 până pe 8 martie 1946 [25, p. 86, 85, 84].

BIBLIOGRAFIE

1. Moraru P. SMERȘ în BASARABIA 1944–1954. București: Editura Militară, 2013, 334 p.
2. A se vedea Manuel Perez Ledesma. Amintirea războiului, uitarea franchismului, în *Lettre Internationale*, nr. 36, ediția română/iarna 2000–2001, p. 31, apud Alina Ilinca, Liviu M. Bejenaru, Legislația privind accesul la documentele serviciilor secrete ale fostelor regimuri represive din Europa de Est. O analiză comparativă. CNSAS, Colecția Studii, Totalitarism și rezistență, teroare și represiune în România comunistă, București 2001, p. 298.
3. Botnaru T. Ganenco A. Istoria Serviciilor Secrete (1940–2007) [Breviar]. Chișinău: Museum, 2004.
4. Cașu I. Dușmanul de clasă. Represiuni politice, violență și rezistență în R(A)SS Moldovenească, 1924–1956. Ediția a II-a. Chișinău: Cartier, 2015, 387 p.
5. Malacenco A. NKGB-ul Sovietic pe Frontul Invizibil în Basarabia, martie–iunie 1944. În: *Studia Universitatis Moldaviae*, Revistă științifică 2016, An. IX, nr. 10 (100), 143 p.
6. Gribincea M. Basarabia în primii ani de ocupație sovietică 1944–1950. Cluj-Napoca: Dacia, 1995. 188 p.
7. Petrencu A. Basarabia în al Doilea Război Mondial. 1939–1945. Chișinău: Prut Internațional, 2006. 223 p.
8. Pasat V. Calvarul. Documentarul deportărilor de pe teritoriul RSS Moldovenești, 1940–1950. Moscova: ROOSS-PEN, 2006. 453 p.
9. Pasat V. RSS Moldovenească în epoca stalinistă, 1940–1953. Chișinău: Cartier, 2011.
10. Postică E. Rezistența antisovietică în Basarabia. 1944–1950. Chișinău: Știința, 1997, 240 p.
11. Țăranu Mariana. Teroarea comunistă din Basarabia în primul an de ocupație sovietică (1940–1941). În: *Destin Românesc (Serie nouă): Revistă de istorie și cultură*, 2010, an. V (XVI), nr.1. (65), 261 p.
12. Țăranu Mariana. Represiunile sovietice din R.S.S. Moldovenească reflectate în scrisorile deportaților adresate lui I.V. Stalin. În: *Consecințe ale celui de al Doilea Război Mondial în spațiul românesc*, volum coordonat de Stela Cheptea și S. Moldovean, București: EIKON, 2017. 527 p.
13. Negru E. Abuzuri și fărâdelegi ale autorităților comuniste din RSSM în primii ani postbelici. În: *Destin Românesc (Serie nouă): Revistă de istorie și cultură*, 2010, an. V (XVI), nr. 1. (65).
14. Arapu V. Satul basarabean în condițiile de război și pace (1944–1947): cazul satului Scăieni, județul Soroca. În: *Consecințe ale celui de al Doilea Război Mondial în spațiul românesc*, volum coordonat de Stela Cheptea și S. Moldovean, București: EIKON, 2017. 527 p.
15. ASIS RM, fondul administrativ: DELO s Direktivami NKGB MSSR za 1944 god, na 128 listakh.
16. Prikaz NKVD SSSR ob upolnomochennykh NKVD SSSR po frontam, 01.04.1945, „O chastichnom izmenenii prikaza NKVD SSSR № 0016 ot 11-go yanvarya 1945 goda”, <http://www.alexanderyakovlev.org/fond/issues-doc/58953> (vizitat 19.11.2018).
17. Spetssoobshchenie L.P. Berii I.V. Stalinu o reorganizatsii apparata upolnomochennykh NKVD SSSR pri voyskakh Krasnoy Armii, 22.06.1945, № 718/b, <http://www.alexanderyakovlev.org/fond/issues-doc/58960> (vizitat 19.11.2018).
18. Spetssoobshchenie L.P. Berii I.V. Stalinu ob upolnomochennykh NKVD SSSR, 30.08.1945, № 1023 b, <http://www.alexanderyakovlev.org/fond/issues-doc/58967> (vizitat 19.11.2018).
19. Petrov N.V. Stalin i organy NKVD-MGB v sovetizatsii stran Tsentral'noy i Vostochnoy Evropy. 1945–1953 gg, teza de dr. în istorie. Amsterdam, 2008, 328 c.
20. Velikaya Otechestvennaya Voyna 1941–1945 godov, tom shestoy, Taynaya voyna. Razvedka i kontrrazvedka v gody Velikoy Otechestvennoy voyny. Izdatel'stvo «Kuchkovo pole», g. Moskva, 2013, 863 c.
21. Haslam J. O Nouă Istorie a Serviciilor Secrete Sovietice. Iași: Polirom, 2016, 308 p.
22. Sudoplatov P., Sudoplatov A., Scheckter J. L., Scheckter L. P. Misiuni speciale. Memoriile unui maestru al spionajului sovietic. București: ElitLitera, 2013, 734 p.
23. Maior G.C., SPIONII, cine sunt, ce fac. O incursiune în spionajul contemporan. București: RAO, 2013. 412 p.
24. Moraru P. Serviciile Secrete și Basarabia, dicționar 1918–1991. București: Editura Militară, 2008. 319 p.
25. Spravochnik Petrov N. V. Kto rukovodil organami gosbezopasnosti 1941–1954. Izdatel'stvo Zven'ya, Moskva 2010, 1000 c.

Simion Zamșa. *Turnul roșu*, 2003, hârtie, monoprint, 38 × 22,5 cm.